

**O`ZBYeKISTON RYeSPUBLIKASI XALQ TA'LIM
VAZIRLIGI**

**A.QODIRIY NOMLI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

Pedagogika – psixologiya fakul`teti

Pedagogika-psixologiya kafedrası

**PSIXOLOGIK XIZMAT FANIDAN
fanidan**

KURS ISHI

MAVZU: Pedagogikani o`qitishda ko`nikma-malakalarni tarkib toptirish
usullari

Bajardi: *303 guruh talabasi*
Mamatova Munavvar

Rahbar: O. Rajabov

J I Z Z A X – 2014

R E J A

KIRISH

I BOB. UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA YOSH PEDAGOGLARNING SHAKLLANISHI

- 1.1. Ta'lim tizimida pedagoglarning jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rni**
- 1.2. Bo'lajak o'qituvchilarning ko'nikma-malakalarini shakllantirish asoslari**

II BOB. KO'NIKMA-MALAKALARNI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION FAOLIYATNING AHAMIYATI

- 2.1. O'qituvchining innovasion faoliyati modeli**
- 2.2. Ko'nikma-malakalarni tarkib toptirishda qo'yiladigan talablar**

XULOSA

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

KIRISH

Kadrlar Tayyorlash Milliy dasturining maqsadi ta'lim-tarbiya sohasini tubdan isloh qilish, uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va ahloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash milliy tizimini yaratishdir. Dunyoga yangi ko'z bilan qaraydigan, uddaburon, ishning ko'zini biluvchi, buyuk kelajagimiz poydevorini quruvchi va yuksaltiruvchi mutaxassis kadrlarni tayyorlash, Respublikamiz pedagoglari oldida turgan eng muhim va mas'uliyatli vazifadir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I. A. Karimov mustaqil O'zbekistonda yoshlarning tutgan o'rnini alohida ta'kidlab, har bir insonning, ayniqsa, endigina hayotga qadam qo'yib kelayotgan yoshlarning ongiga shunday fikrni singdirish kerakki, ular o'rta qo'yilgan maqsadlarga erishishlari o'zlariga bog'liq ekanligini anglab yetishlari kerak", - degan edilar.

O'zbekiston Respublikasida 2010 yilning "Barkamol avlod yili" deb e'lon qilingani munosabati bilan unda quyidagilar asosiy vazifalar belgilab olindi:

1. Tayyorlanayotgan mutaxassislarga real iqtisodiyot tarmoqlari va sohalaridagi mavjud talabga alohida e'tibor qaratgan holda, o'sib kelayotgan avlodga ta'lim va tarbiya berish sohasidagi moddiy-texnika bazani yanada mustahkamlash, undan oqilona va samarali foydalanishni ta'minlash, davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari va o'quv uslubiy adabiyotlarni takomillashtirish;

Ta'lim jarayoniga yangi axborot-kommunikasiya va pedagogik texnologiyalarni, elektron darsliklar, multimediya vositalarini keng joriy etish orqali mamlakatimiz maktablarida, kasb-hunar kollejlari, liseylari va oliy o'quv yurtlarida o'qitish sifatini tubdan yaxshilash, ta'lim muassasalarining o'quv-laboratoriya bazasini zamonaviy turdagi o'quv va laboratoriya uskunalari, kompyuter texnikasi bilan mustahkamlash, shuningdek, o'qituvchilar va murabbiylar mehnatini moddiy hamda ma'naviy rag'batlantirish bo'yicha samarali tizimni yanada rivojlantirish;

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2009 yil 9 dekabrda 3329-Farmoyishiga binoan tuzilgan Respublika komissiyasiga "Barkamol avlod yili" Davlat dasturi bajarilishini tashkil etish va uning ijrosi monitoringini amalga oshirish vazifasi yuklandi.

Pedagoglik ixtisosligini tanlagan har bir inson kimlarni o'qitayotgani va tarbiyalayotganligi uchun o'ziga katta mas'uliyat va javobgarlikni oladi. U o'zining kasbiy tayyorgarligiga javob berishi bilan birga, pedagog, o'qituvchi, tarbiyachi, muallim sifatida o'z zimmasiga ko'plab majburiyatlarni olishi zarur.

I BOB. UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA YoSh PEDAGOGLARNING SHAKLLANISHI

1.1. Ta'lim tizimida pedagoglarning jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rni

Muallimlik kasbining sharafliligi, nafaqat, uning o'qituvchi, turli bilimlarni o'rgatuvchi va mohir tarbiyachi bo'lganligi uchungina emas, balki uning o'zi tanlagan oliy o'quv yurtidagi barcha mutaxassisliklar bo'yicha maxsus fanlarni va ularning poydevori bo'lgan fundamental fanlarni hamda o'qitish va tarbiya berishni, psixologiya va pedagogika asoslarini a'lo darajada egallagan bo'lishi shart.

Shu bilan birga o'z kasbining ustasi bo'lgan muallim turli darajadagi bilimga, xohish va irodaga hamda tarbiyaga ega bo'lgan talabalarni ajoyib san'atkor kabi o'ziga ergashtira olishi zarur. Bunday kasbiy pedagogik xususiyatga ega bo'lgan muallim o'ziga quyidagi majburiyatlarni olishi kerak: **Birinchidan**, yosh pedagog, tarbiyachi kelajakdagi pedagoglik faoliyati uchun o'zining imkoniyatlarini baholashi, o'zining kuchli va kuchsiz tomonlarini bilishi, kasbiy pedagogik tayyorgarlik davrida qanday kasbiy zaruriy sifatlarni shakllantirish kerakligini va yana qandaylarini mustaqil pedagogik jarayonda shakllantirishi kerakligini bilishi lozim. **Ikkinchidan**, yosh pedagog intellektual faoliyatining umumiy tomonlari (tafakkur, xotira, qabul qila olishi, ko'z oldiga keltirishi, e'tibori)ni hulq-atvor madaniyati va shu jumladan, pedagogik aloqani egallagan bo'lishi shart. **Uchinchidan**, pedagog uchun majburiy dastlabki shart-sharoit muvaffaqiyatli faoliyati asosi bo'lgan o'quvchini o'zining tengquri deb qarashi va uning hulq-atvori o'zaro aloqasidagi qonun-qoidalarini bilishi kerak. Pedagog, tarbiyachi va tarbiyalanuvchini, uning barcha xususiyatlaridan qat'iy nazar, bilishi va qabul qilishi shart. **To'rtinchidan**, pedagog nafaqat talabalar o'qish faoliyatining tashkilotchisi va o'qish jarayonini tashkil etuvchilarning o'zaro aloqasini ilhomlantiruvchi bo'lib xizmat qilishi bilan birga ma'lum ma'noda bilim, tarbiya berishi va demak, umumiy maqsadlarga erishishda ularning do'sti sifatida qatnashishi zarur. Bu esa talabalar oldida doimo o'zlarining tashkilotchilik, kommunikativ xususiyatlarini pedagogik-psixologik bilimlarni o'zlashtirish jarayonida rivojlantirib borishlarini va ulardan pedagogik amaliyotlarida samarali foydalanishga intilishlarini yuzaga keltiradi. Pedagoglar uchun ham Gippokrat qasamini taalluqli deb qaralsa, uni quyidagicha izohlash mumkin. Talabadagi insoniylik va shaxslikni hurmat qilish, o'zingizga qanday munosabatda bo'lishlarini xohlasangiz, ularga ham shunday munosabatda bo'ling:

1. Doimo o'zingizni rivojlanish va o'sishga, o'qishga undang, zero, kimki o'zi bilmasa, boshqalarda o'qishga ishtiyoq tug'dira olmaydi.

2. Talabalarga bilimni shunday beringki, toki, ular o'zlashtirishni xohlasin va o'zlashtirsin.

3. O'qitishning maqsadi faqat talabaga ma'lum bilimlarni berishdan iborat bo'lmay, ularda mustaqil va o'qituvchi yordamisiz yuqori cho'qqilarni egallash malakalarini yaratishdan iborat.

Respublikadagi barcha ixtisosliklardan 86 yo'nalish uchun kasbiy pedagog bakalavrlar va pedagog magistrnlarni tayyorlash amalga oshirilmoqda, bu yo'nalishlarda tayyorlanayotgan pedagog bakalavrlar asosan akademik-liseylar va kasb-hunar kollejlari uchun mo'ljallangan bo'lsa, shuncha miqdordagi pedagog magistrlar mos ravishdagi oliy o'quv yurtlari uchun pedagog o'qituvchilardan iborat bo'lmoqda.

Hozir dunyoning barcha mamlakatlari asosan uzluksizlikni tashkil etuvchi yangi ta'lim tizimini ishlab chiqish fikridadirlar.

Ta'lim va uzluksiz ta'lim tizimining rivojlanishi pedagoglik kasbining yetarlicha o'zgarishiga olib keladi. O'qitish va tarbiya jarayonidagi mutaxassislar sonining uzluksiz ortishi yuzaga keladi. Bu hol pedagoglik kasbining nafaqat keskin ortishiga va turlarining ko'payishiga olib keladi.

XXI asr talabiga ko'ra, o'qituvchilarni tayyorlash tizimini zamonaviylashtirishning umumiy tomonlari:

- o'qituvchilarning asosiy qismini oliy ta'lim, universitetlar tayyorlay boshladi, bu esa o'qituvchilar kasbini boshqa mutaxassislar darajasiga ko'tarib, ularning jamiyatdagi rolini oshirishga olib keladi;

- pedagogik ta'limning ko'p sathli va variantligiga o'qituvchilar va boshqa mutaxassislar turli davomiylikda tayyorlana boshlandi (bakalavr, mutaxassis, magistr);

- pedagogik ta'limda umumta'lim qismlarini kuchaytirish. O'qituvchi o'zining murakkablashgan funksiyalarini bajarish uchun ko'p tomonlama va yuqori bilimli, ruhan boy, inson tabiatini o'tkir sezuvchi inson bo'lishi shart.

- boshqa yo'nalishdagi mutaxassislarni ham o'qituvchilikka tayyorlash va hokazo.

1.2. Bo'lajak o'qituvchilarning ko'nikma-malakalarini shakllantirish asoslari

Talabalarga quyidagilarni o'rgatish zarur:

- O'z-o'zini hurmat qilish qancha yuqori bo'lsa, o'qish natijalari ham shuncha yaxshi bo'ladi.
- O'qishdagi muvaffaqiyatlar o'quv jarayonini tezlashtiradi.
- O'qishdagi muvaffaqiyatsizliklar esa o'qishni tashlash istagini paydo qilishi mumkin.
- Xushchaqchaqlik va qiziqish sezgilari o'qishni osonlashtiradi.

Pedagog quyidagilarga e'tibor berishi zarur:

- Pedagogik jarayon ishtirokchilari o'rtasida to'g'ri uslubdagi munosabatlarga amal qilish.
- O'qishda qiyinchiliklar sodir bo'lgan talabalarni maqtash;
- Ijobiy qaytuvchan aloqani ushlab turish;
- O'quv materialini turli xil uslublar bilan tushuntirish to'g'risida qayg'urish.

Quyidagi maslahatlar doimo muhimdir:

- Talabalarni astoydil o'qishga o'rgatish, ularda tirishqoqlikni, kuchli irodani, maqsadga intiluvchanlikni tarbiyalash;
- Nihoyatda qiyin topshiriqlarning hal etilishini rag'batlantirish;

- Maqsad, vazifa, hisobot shakli, baholash mezonini aniq belgilashga o'rgatish;
- Burch va javobgarlik hissini shakllantirish;
- Eng avvalo, o'ziga talabchan bo'lishga o'rgatish.

Agar odam maqsadni tushunmasa, uni oliy faoliyatga va go'zal orzularga undash foydasiz bo'lib qoladi.

Qoida: Talaba nimani xohlayotganligi haqida o'ylang, uning istaklariga tayaning, qiziqishi va moyilliklarini e'tiborga oling, niyatlardan foydalaning, xatti-harakatlari oqibatini ko'rsating, e'tiborli bo'lishga intilishni rag'batlantiring, g'ururini tan oling, muvaffaqiyatlarini qo'llab-quvvatlang, vaziyatlardan foydalaning, talabaga o'z hurmatini saqlashga imkoniyat bering, nafsoniyatiga tegmang, yutuqlarini ko'rsating, o'z shogirdlaringizni shuhrat qozonishiga erishing.

Inson tashqi ko'rinishi nimalarni bildirishi xususida muayyan qoidalar mavjud. Ularni o'rganish asosida yaxshi natijalarga erishish mumkin. Masalan qovushtirilgan qo'llar rad javobini anglatadi, deb hisoblanadi. Biroq hamma vaqt ham bunday emas. Bu, albatta, rad javobining alomati bo'lishi mumkin. Lekin u suhbatdoshning tortinchoqligi yoki o'ziga ishonmasligini ham bildirishi mumkin. Shuning uchun ham bu yerda har doim amal qiladigan mutloq qoida bo'lmaydi. Biroq munozara, siz qator belgilarga ko'ra, siz suhbatdoshingiz nima haqida o'ylayotganini bilib olishingiz mumkin. Mazkur soha eksperti Semi Maino hyech narsa tasodifiy bo'lmaydi, deb hisoblaydi. Har bir xatti-harakat o'z asosiga ega bo'ladi.

Tarbiya sa'nati-bu qadimgi va murakkab sohalardan biridir. Lekin favqulotda oddiy va soddalik bilan; o'qituvchini qanday bo'lsa o'shandog'ligicha qabul qilish va yaxshi ko'rishi bilan boshlanadi.

Agar dars shunchaki ish emas, muomala, dars mashg'uloti emas, san'at, dars jadvalidagi soatlar emas-hayot deb qaralsa, unda o'zingizdan tez-tez so'rang, darsga nima uchun borayapman? Biz bolalarning oldiga borayapmiz! Maqsad ular bizdan ko'ra adolatli, yaxshi shafqatliroq bo'lsin, orqaga tisarilmasdan, olg'a yurib, har qanday boshi birovning yengil turmushiga hasad qilmasdan har bir kishi o'z taqdiri bilan yashasin, deb o'zingizga mashaqqatli va o'tkir savollar bering. Bolalarga qanday fikr qoldirdingiz? Ular siz uchun odamlarmi yoki o'quvchilarmi? Ular sizning so'zlaringni tinglab nimalar haqida o'ylashdi? Balkim hyech narsa o'ylamasdan, o'zlarini shunchaki eshitgandek qilib ko'rsatishgandir? Yoki darsda bilmagan narsa to'g'risida o'ylaganlar? Har qanday o'quvchi ikki dastur bo'yicha o'qiydi. Dasturni nazarda tuting va yoriting. Darsga borish-kim bo'lishidan qa'tiy nazar, o'quvchimi ota-onasimi, do'stlarimi, yozuvchimi, asar qahramonimi-bu inson qalbiga yo'l topish demakdir.

“O'qituvchi-hayot odami!”—bir kuni oliy o'quv yurtidagi talabadan shu gapni eshitdim. Ha shunday. Lekin “hayot” so'zini jo'ngina o'ziga xos tarzda qaytarib bo'lmaydigan, shu ma'noda berib bo'lmaydigan ilg'or tajriba qimmatlidir. Zamonaviy o'qituvchining mutaxassis sifatidagi axloqi nimada? O'zining odatlariga ega bo'lgan holda o'zidagi shaxsiy odatlarni tan olish va hurmat

qilishdir. O'zini va qarashlarini nazariy bahslar bilan emas, balki dars bilan tasdiqlash kerak. O'z yo'lingiz bilan borishdan qo'rqmang! Yaxshisi qanday lozim bo'lsa, shunday o'rgatganlaridek boshlang va sekin-asta boshlagan yerdan o'zingizning shaxsiy ijodiy "men"ingiz tomon boring. Mahoratning bundan boshqa sirlari bo'lmasa kerak, u o'z shaxsiyatiga qaytish, o'z shaxsiyatini topishdir. Mahorat yetishi darkor! O'z tajribangiz salnomasini go'yoki darsning "o'n yetti daqiqasi"ni hozirgi o'zingiz bilan tez-tez taqqoslab turing. O'zingizning har bir izohlash kerak emas. Zero hayot-bu faqat bizning tramvay, ko'cha-kuy, atrofdagilar bilan muloqatimizgina emas. Hayot bu-jamoa dalasida, zavod sexida, olimning ishxonasida, yozuvchi stolida, rassom ijodxonasida sodir bo'ladigan voqyealar hamdir. Ijodiy izlanish bor yerning hammasida ma'no ko'ramiz, binobarin ma'naviylikni ijod sifatida tushunamiz.

Hyech kimning qilig'iga taqlid qilmang! Taqlid-bu davom etmoq.. Tajribali pedagoglar darslarni qanday olib borishlarini kuzating va o'z darsingizda ulardan o'rganing. Bizning ishimizda, xuddi san'atdagi kabi yutug'ingizni, hozirgi o'zingiz bilan tez-tez taqqoslab turing. O'zingizning har bir yutug'ingizni mayli boshqalar ilg'amaydigan zarrachasini ham yozib qo'ying. Undan ma'lum qonuniyat toping va bilingki: o'qituvchi butun mahoratini yorqin namoyon qiladigan dars bo'lmaydi. Har birimiz qilayotgan ishimizga qaraganda mukammalroq, kuchliroqmiz va bu hali ishlatilmigan imkoniyatlarimizdir. Ammo turli uslublar **pedagogga bo'lgan uchta talabning shaxsiylik, zamonaviylik, artistlikning birligi bilan bog'liqdir.**

Bizdagi asosiy narsa-dars. Dars yaxshi o'tmasa o'qituvchi ham o'qituvchi emas. O'quv muassasalarida uyiga borish uchun darsga qaraganda ko'proq tayyorlanish kerak degan "hikmatli so'zga ishonmang, agar har bir darsga e'tibor va ilhom bilan yaxshilab tayyorlansa, talabalarning uylariga borishning hojati yo'q".

Pedagoglik kasbining xususiyatlari, uning umumiy va kasbiy madaniyati

Pedagoglik faoliyati jamiyatdagi funksiyalari bo'yicha va kasbiy sifat xususiyatlariga qarab hamda psixologik tomonlari bo'yicha yozuvchi, artist va olimlar tomoniga yaqin. Pedagog mehnatining xususiyatlari tabiatning eng buyuk in'omi bo'lgan insonni o'qitish va tarbiyalash uchun mo'ljallangan:

1. Pedagogning mehnat faoliyati o'sib kelayotgan yoshlarning insoniy xususiyatlarini shakllantirishdan iborat.
2. Pedagog faoliyatidagi mehnatning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, unda mehnat predmeti bo'lib hazrati inson hisoblanadi.
3. Pedagogik mehnat unga har tomonlama ta'sir etuvchi omillarni boshqaruvchi shaxsga bo'lgan ta'siridan iborat.

Bu mehnatda talabaga ta'sir etuvchi qurol bo'lib o'qituvchining shaxsi-uning bilimlari, mahorati, sezgirligi va erkinligi hisoblanadi. Pedagogik jarayonning maqsadi, nafaqat talabani tarbiyalash, o'qitishni tashkil qilishdan iborat bo'lmay, uning o'qitish uslublarini va ulardagi barcha munosabatlar tizimini aniqlashdan iborat.

Pedagogik mehnatning buyuk xususiyati shundan iboratki, unda mehnat boshdan-oyoq insonlar orasidagi o'zaro ta'sir jarayonidan iborat. Unda predmet inson, mehnat kuroli inson, mehnat mahsuli ham inson ya'ni pedagogik

mehnatning maqsadi, masalasi, o'qitish va tarbiya uslublari shaxsiy munosabatlar shaklida amalga oshiriladi. Pedagogik mehnatning bu xususiyati odob, ahloq, hulk kabi tomonlarning yuqoriligini ta'minlaydi.

Pedagogning faoliyati har doim yuqori baholangan. Qadimgi yunon faylasufi **Aflotun** agar kosib yomon usta bo'lsa, bundan davlat juda katta narsa yo'qotmaydi - faqat xalq yomonroq kiyinadi, xolos, ammo agar yoshlar tarbiyachisi o'z vazifalarini yomon bajarsa, u holda mamlakatda nodon, johil, bilimsiz va ahmoqlar toifasi vujudga keladi, degan.

XVII asrda yashagan ilmiy pedagogikaning asoschilaridan biri - **Yan Amos Komenskiy** «o'qituvchilarga quyosh ostidagi eng yuqori vazifa yuklatilgan», degan edi.

Yosh pedagogning umumiy madaniyati uning ijtimoiy-ahamiyatli tavsiflarining kasbiy faoliyatda amalga oshgandagi yetukligini ifodalaydi. Madaniyat shaxsning rivojlanishi, uning ruhiy kuchlari va qobiliyatlarining amaliy faoliyatida amalga oshish darajasi va hokazo. Insonning madaniy rivojlanishi - bu uning bilimlari, ishonchlari, qobiliyatlari, hulqining muhit tomonidan rivojlanish jarayonidir.

Yosh pedagogning kasbiy madaniyati uning kasbiy faoliyat doirasidagi, uning shaxsiy sifati tavsifining mohiyati-tizimli ta'limidan iborat.

O'qituvchining pedagogik madaniyati tashkil topgan ko'rsatgichlar darajasiga va asosiy tizimli komponentlariga quyidagilar kiradi:

A) intellektual rivojlanish darajasi (eng avvalo, pedagogik tafakkurning rivojlanishi);

B) pedagogik faoliyatning har tomonlama tashkil topishi va darajasi;

V) asosiy kasbiy pedagogik etika, ma'naviy xarakter va odob madaniyati;

G) o'zaro munosabat madaniyati;

D) so'zlashuv madaniyati;

Ye) tashqi ko'rinish madaniyati va boshqalar.

Pedagogik fikrlash madaniyatiga pedagogik tahlil va sintez qobiliyatining rivojlanishi, fikrlashdagi tanqidiy kurash, mustaqillik, kenglik, epchillik, faollik, tezlik, kuzatuvchanlikning rivojlanishi, pedagogik xotira va boshqalar kiradi.

Pedagogik fikrlash madaniyati bo'lgan o'qituvchi tafakkuri - dunyoqarashining uch bosqichini o'z ichiga oladi: birinchisi metodologik dunyoqarashdagi pedagogik ishonchlar. Metodologik tafakkur o'qituvchiga o'zining kasbiy faoliyatiga to'g'ri qaray olishiga, gumanistik strategiyani ishlab chiqishiga imkon yaratadi.

Pedagogik tafakkurning ikkinchi bosqichi-taktikaviy dunyoqarash bo'lib, u o'qituvchiga pedagogik fikrlash, pedagogik jarayonning moddiylashuviga imkon yaratadi.

Uchinchi bosqichi umumiy pedagogik qonuniyatlarni, real pedagogik faoliyatning ulkan hodisasi bo'lib hisoblangan bo'lim-bo'limlarga tadbiq qilishda namoyon bo'ladi. Bu tezkor fikrlashdir.

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik madaniyat tuzilmasida uning odob-ahloq bo'limi muhim o'rin egallaydi. Bu pedagogik ishonch jarayonining shakllanishi, natijasi va o'qituvchining o'z qiziqishlarini ko'proq aniqlash jarayonidir.

O'qituvchi, kasbiy muhitdan reloksin jarayonga, o'zining tutgan o'rnini yangilashga faol kirib borishi zarur. Pedagogik madaniyatning kasbiy faoliyatiga bog'liq tashkil etuvchisi pedagog tomonidan o'zining pedagogik qobiliyatlarining barcha spektrini bilib olganligini xarakterlaydi, bu esa pedagogik faoliyat muvaffaqiyatining nishonasi, pedagogik xatolarning oldini olish va nihoyat, pedagogik qobiliyat usullarini egallanganligidan iborat. Ma'naviy madaniyat yetuk bilimlarning nazariy darajasi holatida shakllanuvchi axloqiy bilimni o'z ichiga oladi. Bu kasbiy pedagogik etikadan iborat.

Pedagogik aloqa qilish madaniyati suhbatdoshni eshitish va eshita olishda, savollar bera olishda, aloqani amalga oshirib boshqani tushuna olishda, muloqotning qiyin holatlarini ko'ra olish va odamlardagi ta'sir holatini to'g'ri tahlil qila bilishda, muloqotga tayyorlanish va muloqotga bo'lgan xohishlarda ko'rinadi.

Pedagog uchun eng zaruri nutq madaniyatini egallashdir. O'qituvchining nutqi kundan-kunga o'quvchilar uchun ibratli bo'lib borib, ularning nutq madaniyatini shakllantirishga yordam berishi kerak. Nutqning grammatik to'g'riligi, uning leksik boyligi, yaxshi ifodalanganligi, obrazlilik, nutq texnikasini egallaganligi o'qituvchining turli xil kasbiy masalalarni sifatli yechishiga imkon beradi.

Pedagogning tashqi ko'rinish madaniyati, uning tashqi ko'rinishga moslik darajasi va pedagogik faoliyati bilan baholanadi. Keng fikrlilik, tartibli, odobli bosiqlik va o'zini - o'zi yaxshi boshqara olish kabilar pedagogik faoliyatning muvaffaqiyatli bo'lishiga olib keladi.

II BOB. KO'NIKMA-MALAKALARNI SHAKLLANTIRISHDA INNOVASION FAOLIYATNING AHAMIYATI

2.1. O'qituvchining innovasion faoliyati modeli

Innovasion pedagogik faoliyatning muhim sharti, predmetga yo'naltirilgan o'quv faoliyatini shaxsga yo'naltirilgan o'quv faoliyatiga aylantirilayotgan sharoitlarda bo'lajak o'qituvchini tayyorlash modelini ishlab chiqish hisoblanadi.

Model (Modele, lotincha modulus-o'lchov, namuna) innovasion pedagogik faoliyat modeli tushunchasi asosi qilib o'qituvchining faoliyati jarayoni sxemasini tushunishini olinadi.

Ushbu muammo bo'yicha adabiyotlarni o'rganish ko'pchilik olimlar bo'lajak mutaxassislarni tayyorlash modeli deganda mutaxassislarning modelini va uning faoliyatini yoki tayyorlash modelini tushunishlarini ko'rsatadi. Ye.E.Smirnov "Mutaxassis modelini" ushbu kasbda mavjud bo'lgan sharoitlar bilan ifodalanadigan uning faoliyati analogi deb hisoblaydi. Tadqiqotchilar shaxsga yo'naltirilgan yondashishda quyidagi xususiyatlarni ajratib oladilar:

-Pedagogik innovasiyalarning maqsadlari-pedagogik jarayonning hamma subyektlarini shaxsiy rivojlantirish. Innovasion jarayonda pedagogning tutgan o'rnini o'zgarishi kerak. O'qituvchi bilimlarini yetkazib beruvchi emas, balki o'quvchi shaxsining tashkil topishi va rivojlanishida yordamchi sifatida ishtirok etadi.

-O'quv jarayonini tashkil etish xarakteri. O'zlashtirish jarayoni eskicha yodlab olish xususiyatlarini yo'qotib, o'quv jarayoni subyektlarining o'zaro aloqalari va fikrlash faoliyatlarini turli shakllarida sodir bo'ladi.

- Mustaqil o'rganish faoliyatini baholash.
- Yangi pedagogik tajribalarni o'zlashtirish.
- Ta'limning o'zgarayotgan mazmuni va maqsadlarini mos ravishda bilimlarni, malaka va ko'nikmalarni egallash bo'yicha maxsus ishlar.

Bunday munosabatlarning xarakterli tomonlari:

- ta'lim berish va tarbiyada shaxsga yo'naltirilgan yo'lni amalga oshirish;
- asta-sekin guruhli o'zaro aloqadan individual aloqaga o'tish;
- o'quvchilarga qo'yiladigan to'g'ridan-to'g'ri pedagogik talablardan maslahat, iltimos va takliflarga o'ta borish;
- o'quvchilar bilan bo'ladigan ish munosabatlarning his-tuyg'uga o'ta boshlashi;
- kommunikativ ish faoliyatining doimo nazoratda bo'lishi;
- o'quvchiga uning rivojlanishidagi yordamni insoniy va madaniy munosabatlarni tarbiyalash orqali vujudga keltirish.

Hozirgi zamon ilmiy-texnik inqilob bosqichining xarakterli xusu-siyatlaridan biri jamiyat hayotining barcha jabhalarini kompyuter-lashtirishdan iboratligi kasbiy va shu qatorda pedagogik faoliyatning tarkibini keskin o'zgartirishni keltirib chiqaradi. Ta'lim tizimi barcha bo'g'inlarining axborot texnologiyalaridan foydalanishi ta'limning axborotlashuvida kundalik talabni keltirib chiqaradi, bu esa, o'z navbatida, texnika oliy o'quv yurtining bo'lajak kasbiy ta'lim o'qituvchisidan yangi axborotlar muhitida bimalol ishlay oluvchi ko'nikmalarni o'zlashtirishni talab etadi.

Umumlashgan holda yosh o'qituvchi salohiyatini oshirishida uning shaxsiga qo'yiladigan asosiy talablar: **kasbiy bilimdonlik, ziyolilik, ma'naviy barkamollik, ijodkorlik, madaniyatlilik, qat'iyatlilik, uddaburonlik.**

Hozirgi davrda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish keskin kuchayganligi uchun ham o'qituvchiga va ham o'quvchiga juda katta va turli-tuman axborot texnologiyalari bilan ishlashga to'g'ri kelganligidan ularning asosiylarini yuksak bilim va aql-idrok bilan ajratib olish zarur. Shuning uchun o'qituvchilar mehnati va bilimni tashkil qilish uchun quyidagilar zarur:

1. Bo'lajak pedagogning birgina axborot texnologiyalari muhitida ishlashga tayyorgarligini tashkil etish. Bu muammoni axborot texnologiyalarini bilish va ulardan o'quv jarayonida foydalanish ma'nosida qarash mumkin.

2. Pedagogning fikrini jamlash, vaqtini tejash hamda o'qitish metodikasini tashkil etishga imkon beruvchi yagona axborot tizimiga yaqinlashtirish.

3. Axborot texnologiyalaridan foydalanib ta'lim berishga tayyorlanish va unga o'tish. Bunday o'tish o'quv kurslarini axborotli-kompyuterli holga o'tkazishni ko'zda tutadi.

4. Birlashgan axborot hajmidagi o'quv jarayonining dasturiy-metodik ta'minlanishini tayyorlash.

Shunday qilib, universitetning bo'lajak pedagoglari aniq fanlarni o'qitishda kompyuterdan foydalanish malakalarini oshirishi va bilishi zarur.

Ta'limdagi xalqaro tendensiyalarning, xususan kasbiy pedagogikadagi, tahlili o'qituvchining ham kasbga oid va ham shaxsiy sifatiga nisbatan talablarning keskin ortishiga olib kelmoqda:

A) ta'lim sifatining o'qituvchi kasbiy bilimdonligi yuqorilashib borishi zarurligini ko'rsatadi;

B) o'qituvchilarga ko'plab ilmiy va ijodiy masalalarni qo'yish va yechishlariga to'g'ri kelmokda, bu esa o'qituvchining ilmiy va ijodiy xususiyatlari ortib borishiga olib keladi. Shunday qilib, kelajak o'qituvchining uzluksiz ijodiy shaxsga aylanishi zarurligini ko'rsatadi;

V) murakkablashib borayotgan tarbiya o'qituvchidan yuqori darajadagi ziyolilikni va ruhiy -ma'naviy xulqining ortib borishini talab qilmoqda.

G) XXI asr o'qituvchidan o'qitish va tarbiyaning ilg'or texnologiyalaridan va ajdodlarimiz bitiklaridan doimo foydalana borishini talab qilmokda.

Ma'lumki, yosh pedagogning mohir pedagog bo'lib rivojlanishida buyuk allomalarning fikrlari katta ahamiyatga ega:

Beruniy ta'lim-tarbiya sohasida o'sha zamonlarda, hatto hozirgi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan fikrlarni ilgari suradi. U ta'lim berish jarayonida ta'lim oluvchini zeriktirmaslik, bilim berishda bir xil narsa yoki bitta usulda o'rgatavermaslik, uzviylik, izchillik asosida, mavzularni qiziqarli asoslab, ko'rgazmali bayon etish va shunga o'xshash narsalarga e'tibor berish lozimligini uqtirgan.

Beruniy ta'kidlashicha, inson kamolotida uch narsa muhimdir, bu-hozirgi ma'rifat, ilm-fanni e'tirof qiluvchi-irsiyat, ijtimoiy muhit va to'g'ri tarbiyadir. Yana u inson kamolga yetishi uchun eng muhim omil-muallimning ilm-ma'rifatli bo'lishi bilan birga yuksak axloqli bo'lishi ham kerakligini e'tirof etadi.

Ibn Sino boshqa mutafakkirlar kabi o'zining ta'lim-tarbiyaga oid qarashlarini falsafiy, ijtimoiy qarashlari bilan bog'liq holda ifodalab, maxsus risolalarda talqin etgan.

Ibn Sino inson kamolotining bosh mezoni sanalgan ma'rifatni egallashga da'vat etadi. Ilm-fanning tabiat va jamiyat qonuniyatlarini ochib, avlodlarga yetkazishini e'tirof etib, bu maqsadga yetishish uchun qiyinchiliklardan qo'rqmaslik zarurligini ta'kidlaydi.

Ta'lim oluvchilarga bilim berish o'qituvchilarning mas'uliyatli burchidir. Ibn Sino o'qituvchining qanday bo'lishi kerakligi haqida fikr yuritib, shunday yo'l-yo'riqlar beradi;

- bolalar bilan muomalada bosiq, jiddiy bo'lish;
- berilayotgan bilimni talabalar qanday o'zlashtirib olayotganiga e'tibor berish;
- ta'limda turli metod va shakllardan foydalanish;
- talabalarning xotirasi, bilimlarni egallash qobiliyati, shaxsiy xususiyatlarini bilish.;
- fanga qiziqтира olish;
- berilayotgan bilimlarning eng muhimini ajratib bera olish;
- bilimlarni talabalarga tushunarli, uning yoshi, aqliy darajasiga mos ravishda berish;
- har bir so'zning bolalar hissiyotini uyg'ota olish darajasida bo'lishiga erishish zarur.

Mirzo Ulug'bekning fikricha, bolalarning bilim olishni istamasligi mudarrisning nodonligidandir, chunki bunday tarbiyachilar ta'lim usullarini noto'g'ri qo'llash bilan bolalarning bilimga qiziqishini so'ndiradi. Mudarris avval o'zini tarbiyalashi, bilim va malakalarini chuqur egallashi, o'z ustida tinmay ishlashi, bilimlarini takomillashtirib borishi lozimligini e'tirof etib, beriladigan bilimlarning yuqori saviyada bo'lishiga e'tibor berishga da'vat etadi.

Shuningdek, Ulug'bek darsliklar qanchalik mazmunli bo'lmasin, ta'limda o'qituvchi asosiy o'rinda turishini, u o'z pedagogik mahorati va yaxshi fazilatlari bilan o'quvchilarga namuna bo'lishi, yaxshi tarbiya ko'rgan, chuqur bilimli va ma'rifatparvar inson bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Ulug'bekning o'zi Samarqand madrasalarida ana shunday fazilatli ustoz sifatida faoliyat ko'rsatdi.

Ulug'bekning fikricha, bolaning bilim olishga qiziqishini oshirishda u tarbiyalanayotgan muhit muhim o'rin egallaydi. Oilada ota-onalar o'z farzandlarining haqiqiy inson bo'lib yetishishlariga e'tibor berishlari lozim, deydi.

Shu kabi ibratli fikrlar yosh o'qituvchining professional darajasida shakllanishiga yordam beradi.

Yosh mutaxassis tajribali novator pedagog sifatida o'z mavqeiga ega bo'lishida pedagogik mahorat asoslari fanining yutuqlariga tayanishi lozim.

2.2. Ko'nikma-malakalarni tarkib toptirishda qo'yiladigan talablar

Pedagog – bu maxsus tayyorgarlik ko'rgan va pedagogik faoliyat bilan professional shug'ullanadigan inson. Noprofessional pedagogik faoliyat bilan deyarli hamma insonlar shug'ullanadi, lekin aynan pedagog nimani, nima uchun, qanday qilib, qayerda va qachon bajarishni biladi. U o'z kasbining maqsad-vazifalari uchun kuchli javobgar. Pedagog har bir, yosh avlod, jamiyat taqdiri va kelajagi uchun javobgarligi bilan farqlanadi. **Pedagog mehnatining natijasiga qarab kelajak belgilanadi.**

Inson o'zini tanibdiki, u bilan birga o'qituvchi ham bor. Har bir inson taqdiri u bilan bog'liq, uning qo'lidan o'tgan. Qadimda bu kasb ilohiy sanalgan. Hozirda bu hammabop kasb hisoblanadi. "Nemis xalqini haqiqiy nemis xalq o'qituvchilari tarbiyalagan" degan edi O.Bismark. O'qituvchi qanday bo'lsa, jamiyat ham shunday bo'ladi. O'qituvchi artist, san'atkor, ta'lim oluvchilarni va o'z ishini sevuvchi, uni jondili bilan bajaruvchi bo'lishi kerak. Insonlar har doim ularga nisbatan qattiq talab qo'yishgan.

Mutaxassis pedagogning asosiy vazifalari.

1. Pedagogik vaziyatlarni o'rganish va o'zlashtirish.
2. Pedagogik maqsad va vazifalarni aniqlash.
3. O'quv material mazmuni ustida ishlash
4. Axborotlarni pedagogik tahlil qilish
5. Talabalarda o'quv hamda ijtimoiy malaka va ko'nikmalarni shakllantirish.
6. Talabalarining ruhiy funksiyalari va holatlarini o'rganish
7. Talabalarining o'qish motivasiyalarini rivojlantirish.
8. Ta'lim-tarbiya usullari va shakllaridan foydalanishni bilish.
9. O'z pedagogik faoliyatini rivojlantirish rejasini yaratish.

10. Muloqotda psixologik havfsizlik sharoitlarini yaratish.

O'qishga bo'lgan qiziqish nafaqat o'qishdagi qiyinchiliklarga bog'liq, balki pedagogning talabalarga bo'lgan munosabatidan ham kelib chiqadi. (Pedagog – predmet – talaba). Pedagog va talabaning munosabatidan predmetni qanday o'zlashtirish natijasi kelib chiqadi. Matematika o'qituvchisini yoqtirmagan ta'lim oluvchi matematika fanini hyech qachon samarali o'zlashtirmaydi. Adabiyot o'qituvchisini tushunmay turib san'atni sevib bo'lmaydi. O'qitish jarayonida emosionallik va hissiyotlar ham muhim. Bu bilan ilmni to'ldirib bo'lmaydi, lekin uning yordamida oson, tushunarli va tez idrok qilinadigan jarayonni yaratish mumkin.

Pedagogik muloqot pedagogik jarayonda o'z vazifalari va rollarini bajaradi. Pedagogik muloqot va boshqarish usullari ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligi va shaxs rivojlanishini belgilaydi.

Avtoritar usul. Bu usul qattiqqullik, o'ta talabchanlik, majburlash bilan boshqarish va nazorat qilishdan iborat. Buyruq, ko'rsatma berish, jazolash va ogohlantirishdan ko'proq foydalaniladi. Talabalarga, ularning mustaqil faoliyatiga, mas'uliyatiga ishonchsizlik bilan ifodalanadi. Avtoritar pedagog har bir tashabbusni o'zboshimchalik deb hisoblab, uni qat'iy inkor etadi. Chunki tashabbus va mustaqillik uning avtoritetiga va o'ziga nisbatan ishonchiga salbiy ta'sir qiladi. Bu usul talabada qo'rquv, irodasizlik, qat'iyatsizlik, himoyasizlik hissini va o'ziga past baho berishni keltirib chiqaradi. Pedagog o'z obro'-e'tiborini juda yuqori tutadi, talabalardan uzoqroq bo'lishga intiladi (o'zaro munosabatda distansiya saqlaydi). U talabalarga ta'sir qilish kerak bo'lgan obyekt sifatida qaraydi. Talablarining bajarilishini qattiq nazorat qiladi. O'z huquqlaridan kuchli foydalangan holda vaziyatlarni o'zi hal qiladi, o'zi qaror chiqaradi va faoliyatni o'zi belgilaydi. Bunda talabalarning bor kuchi, diqqat-e'tibori bilim egallab, rivojlanishga emas, balki o'zini psixologik himoya qilishga qaratiladi. Muloqotda talabalarni tanlaydi, ularning bilimi va yutuqlarini past baholashga moyil. Bu bilan u ta'lim-tarbiya maqsadlariga erishmoqchi bo'ladi, lekin buning aksi bo'lib, talabalarda o'ziga nisbatan ishonchsizlik paydo bo'ladi, faqat pedagog nazorati va talabi ostidagina faollashadilar. Bu usulning birgina afzalligi tartib va mas'uliyat (majburiyat ostida bo'lsa ham) yuzaga kelishidir.

Demokratik usul. Pedagog talaba bilan muloqotda talabaga teng huquqli hamkor sifatida qaraydi. Guruh bilan birgalikda ishlaydi. Talabalar bilan muloqotda hammaga teng, ularni kuchli va kuchsizlarga ajratmaydi. Talabalarning mustaqil fikri va faoliyatini, tashabbusini rivojlantiradi va rag'batlantiradi. Talabaning faqat o'zlashtirishini emas, balki uning shaxsi, ruhiy holati, faoliyati, individual sifatlarini ham inobatga oladi. Bu usulning asosiy xususiyati – guruhning faol ishtiroki, o'zaro yordam va umumiy yutuqlardan faxrlanishga imkoniyat yaratiladi. Bu usul talabalarda psixologik qoniqish hissini, o'z qadr-qimmatini va o'ziga nisbatan ishonch tuyg'usini hosil qiladi. Natijada o'quv faoliyatiga bo'lgan ichki ijobiy motivasiya, qiziqish va mas'uliyat rivojlanadi.

Liberal usul. Pedagog pedagogik jarayon uchun javobgarlik va mas'uliyatdan qochadi. O'ta beparvolik, kechiruvchanlik, ko'ngilchanlik, qat'iyatsizlik va ikkilanishni namoyon qiladi. Talabalarga o'ta erkinlik va

mustaqillik muhitini yaratib beradi. Ularning istak-xohishlariga beriladi, o'zi faollik ko'rsatmaydi. Asosiy o'quv faoliyatini amalga oshirishni, qaror chiqarishni talabalar ihtiyoriga qo'yib beradi. Pedagog guruhni birlashtirmaydi, ichki nizolarni bartaraf etolmaydi. Natijada guruhda tartibsizlik, dangasalik, faoliyatsizlik va mas'uliyatsizlik kelib chiqadi. O'quv vazifalari kam bajariladi, sifat va natija qoniqarsiz bo'ladi. Bu usul mustaqil rivojlanish malakasi mavjud talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda qo'l keladi. Shu sababli bu usulni guruhga nisbatan emas, balki ayrim talabalar shaxsiga nisbatan qo'llash lozim.

Bu usullarning barchasi o'z afzallik va kamchiliklariga ega. Shuning uchun ulardan o'z vaqtida, talabaning shaxsiy-individual xususiyatlarini hisobga olib, sharoit va vaziyatdan kelib chiqqan holda foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Pedagogning javobgarligi juda yuqori, shu sababli pedagogik faoliyat bilan qobiliyatli va iqtidorli insonlarga shug'ullanishi lozim. Mutaxassislarning aytishicha, qobiliyatning mavjud emasligini boshqa muhim sifatlar – mehnatsevarlik, o'z ishiga mas'uliyat, o'z ustida doimiy ishlash, o'z-o'zini rivojlantirish va faollik bilan to'ldirish mumkin. Shuning uchun pedagogning muhim professional sifatleri – mehnatsevarlik, ishga layoqat, tartiblilik, mas'uliyat, javobgarlik, qat'iyatlik, o'z mehnat sifatini doimiy oshirib borishga intilish va h.k.lardir.

Yosh pedagogga qo'yiladigan birinchi talab - bu pedagogik qobiliyatlarning mavjud bo'lishidir.

1. **Tashkilotchilik qobiliyati** – talabalarni birlashtirish, vazifalar bilan band qilish, javobgarlikni taqsimlash, umumiy topshiriqlar bajarishda ko'rinadi.
2. **Didaktik qobiliyati** – o'quv materialini, ko'rgazmalarni tanlash va tayyorlash, talabalarning bilishga nisbatan qiziqish va ehtiyojlarini rag'batlantirish, o'quv faolligini oshirishda namoyon bo'ladi.
3. **Perseptiv qobiliyati** – talabaning ma'naviy dunyosiga kira olish, ruhiy-emosional holatini aniqlash va obyektiv baholay olish, pedagogik intuisiya va empatiyada ko'rinadi.
4. **Kommunikativ qobiliyati** – talabalar, hamkasblar va rahbariyat bilan pedagogik maqsadga muvofiq munosabat o'rnatish, muloqotga tez kirishish, ekstrovertlikda namoyon bo'ladi.
5. **Suggestiv qobiliyati** – talabalarga emosional irodaviy ta'sir ko'rsatish, ularni o'z imkoniyatlariga ishonтира olishda ko'rinadi.
6. **Ilmiy-tadqiqotchilik qobiliyati** – pedagogik vaziyat va jarayonlarni o'rganish va baholash malakalari tushuniladi.
7. **Nutq qobiliyati** – aniq va ishonchli, emosiya, madaniyatli, lug'atijihatdan boy nutq texnikasiga ega bo'lish.

O'quv-tarbiyaviy jarayonda pedagogning insoniy xislatlari alohida muhimlik kasb etadi. Bu xislatlar qatoriga insoniylik, adolatlilik, mehribonlik, sabr-bardosh, to'g'rilik, haqiqatgo'ylik, javobgarlik, adolatlilik, majburiylik, obyektivlik, sahiylik, insonlarga bo'lgan muhabbat, hurmat, yuqori ma'naviyatlilik, optimizm, emosional vazminlik, muloqotga bo'lgan ehtiyoj, tarbiyalanuvchilar hayotiga bo'lgan qiziqish, olijanoblik, o'z-o'zini tanqid qilish, do'stsevarlik, vazminlik,

qadr-qimmat, vatanparvarlik, diniy e'tiqod, prinsipiiallik, emosional madaniyat va boshqalar kiradi.

XULOSA

Prezidentimiz I.A.Karimov "Barkamol avlod yili" Davlat dasturida ta'kidlaganlaridek, "O'quv jarayonida bolalarimizni komil insonlar etib tarbiyalashda jonbozlik ko'rsatadigan o'qituvchi va domlalariga e'tiborimizni yanada oshirish, ta'lim tarbiya tizimini sifat jihatdan butunlay yangi bosqichga ko'tarish diqqatimiz markazida bo'lishi lozim". Vatanimiz va jamiyat uchun ijodiy fikrlay oladigan, madaniyatlar va o'z sohasini bilimdoni bo'lgan mutaxassislar zarur. Ayniqsa, mutaxassisdan o'z kasbining mahoratli ustoz bo'lish talab etiladi.

Yosh pedagog o'zining qarashlarini nazariy bahslar bilan emas, balki dars bilan tasdiqlash kerak, unda yetuk mutaxassis bo'lishi uchun uchta talab - **shaxsiylik, zamonaviylik, artistlikning** birligi bilan bog'liq fazilatlar shakllanishi lozim.

Yosh o'qituvchilarga kasbiy salohiyatlarini oshirishlarida quyidagi tavsiyalarga amal qilishlari zarur. Tashkiliy daqiqada o'quvchilarning tayyorgarliklarini sinchiklab kuzatish, dars mashg'ulotdan ko'zlangan maqsadni aniq va ravshan qilib uqtirish bilan boshlanishi, agar dars yangi materialini bayon qilishga qaratilgan bo'lsa, uning mavzusi aytilishi, darsda rejada mo'ljallangan material o'tib bo'lingach, u albatta yakunlanishi zarur. Ta'lim tizimida yosh avlodga ta'lim berish metodlarini tahlil etishga baholi qudrat harakat qilinishi kerak.

Haqiqiy o'qituvchi har bir talabani bilishi, ruhiyatini tushunishi, uning ongiga yo'l topa olishi, fikr uyg'otib, uni to'liqlantirishi darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. I.A Karimov "Barkamol avlod yili" davlat dasturi - t. O'zbekiston, 2010.
2. I.A. Karimov Yuksak malakali kadrlar – taraqqiyot manbai. T. 1996
3. I.A.Karimov Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T. 1998
4. Kurbonov Sh.va boshkalar ."Barkamol avlod orzusi" T. 1999 yil.
5. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik maxorat. T. 2003
6. Mirzayeva Sh.R. O'qitish uslubiyati va pedagogik texnologiyalar.T 2007.
7. Mavlonova R., Turayeva O., Xolikberdiyev K. Pedagogika. T. 2001.
8. Gaybullayev N., Yodgorov R., Mamatkulova R., Toshmurodova K. Pedagogika. T. 2000.
9. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Karshi. 2000.
10. ToshDavTI – Yangi pedagogik texnologiyalar. T. 2002.
11. Saidaxmedov N. Va b. Yangi pedagogik texnologiya moxiyati va zamonaviy psixologiyasi. T. 1999.
12. Farberman B. L. Ilgor pedagogik texnologiyalar. T. Fan. 2000
- 13.Ishmuxamedov R.J. Innovasion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. TDPU. T. 2004 .
- 14.J.G.Yo'ldoshev, S. A. Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari. T.O'kituvchi. 2004.
15. Mamedov K. va b. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik maxorat. T.2003
16. Farberman. B. L. Oliy o'kuv yurtlarida o'qitishning zamonaviy usullari.T. 2002
17. Internet ma'lumotlari
-WWW.Ziyonet.
-Pedagog.uz.